

JOHN WESLEY OG CHRISTIAN PERFECTION - DISPOSITION

1. INDLEDNING	s. 2
2. ET (KIRKE)HISTORISK RIDS	s. 2
3. BIOGRAFISK DEL	s. 3
3.1. JOHN WESLEYS BARNDOMSAR	s. 3
3.2. SKOLEGANG	s. 4
3.3. KRISEAR	s. 5
3.4. THE HOLY CLUB	s. 6
3.5. OPHOLDET I AMERIKA	s. 7
3.6. DET ANDELIGE GENNEMBRUD	s. 8
3.7. METODISMENS START OG VIDERE UDVIKLING	s. 8
3.8. TEOLOGISK UDVIKLING EFTER 1738	s. 10
4. GRUNDFORUDSÆTNINGER I JOHN WESLEYS TEOLOGI TIL FORSTÆLSE AF CHRISTIAN PERFECTION	s. 11
4.1. EXPERIENCE	s. 11
4.2. DET NATURLIGE MENNESKE	s. 11
4.2.a. Arvesynd	s. 11
4.2.b. Personlig synd	s. 12
4.2.c. Forberedende nåde	s. 12
4.3. LOVEN	s. 13
4.4. MENNESKETS BESTEMMELSE (MALET)	s. 13
5. FRELSENS PROCES	s. 14
5.1. FORSONINGEN	s. 14
5.2. DET FØRSTE TRIN	s. 15
5.2.a. Forberedende nåde	s. 15
5.2.b. Overbevisningsnåde	s. 15
5.3. FRELSENDE TRO	s. 15
5.3.a. Retfærdiggørelse	s. 16
5.3.b. Genfødelse - helliggørelsens begyndelse ...	s. 16
5.4. HELLIGGØRELSE	s. 17
5.5. HERLIGGØRELSE	s. 17
5.6. JOHN WESLEYS EGEN UDVIKLING I FORSTÆLSEN	s. 18
6. CHRISTIAN PERFECTION	s. 19
6.1. GENEREL BESKRIVELSE	s. 19
6.2. SPENDINGEN STADE/TRIN - UDVIKLING/PROCES	s. 19
6.3. SYNDFRIHEDSLÆRE?	s. 20
6.4. CHRISTIAN PERFECTION SOM FULDKOMMEN KÆRLIGHED	s. 21
6.5. VISHED	s. 22
6.6. NADE KONTRA GERNINGER	s. 23
7. KONKLUSION	s. 24
NOTER	s. 26
LITTERATURLISTE	s. 29

Emneopgave i Kirkehistorie

Philip Baek-Svendsen

1. INDLEDNING

John Wesleys (JW) kongstanke var "christian perfection" (CP). Det var målet for ham, fra han mødte den praktiske mystik i 1725 til hans død i 1791. "This doctrine is the grand depositum which God has lodged with the people called Methodists; and for the sake of propagating this chiefly He appeared to have raised us up", udtalte JW året før sin død.¹

Opgaven bliver derfor for det første at give en fremstilling af JWs liv med særlig henblik på de begivenheder, der fik afgørende betydning for udformningen af læren om CP, og for det andet, at give en nærmere beskrivelse (og vurdering) af denne lære med inddragelse af de øvrige komponenter i JWs teologi, som har relevans for forståelsen. Dermed er opgavens disposition egentlig fastlagt.

Når der i opgaven bruges udtrykket "christian perfection", skyldes det, at JW selv benyttede det mest - bl.a. i sin store redegørelse om emnet, "A Plain Account of Christian Perfection" - fordi han fandt, at det var et bibelsk udtryk (teleios eller teleiotas; jvf. Hebr.6,1: "go on unto perfection"). M.h.t. essensen foretrak JW dog "perfect love".

2. ET (KIRKE)HISTORISK RIDS

Revolutionen i 1688, der betød det stuartske kongehus' fald, fik også kirkeligt set stor betydning. Året efter blev toleranceloven nemlig vedtaget, hvori den episkopale kirke anerkendtes som statskirke, mens presbyterianere, independenter, baptister og kvækere, som indtil da var blevet forfulgt, får religions- og kultusfrihed. Trods sine begrænsninger² afstikker loven en ny politik over for religiøse minoriteter. Det romersk katolske og anglikanske sakrale syn på staten erstattedes af et protestantisk, naturretsligt-demokratisk syn. Konkret gik man fra kongemagt til parlamentarisme i 1714.

Handelen var i vækst, og industrialiseringen begyndte at tage fart med en stærk urbanisering og social-økonomiske omvæltninger til følge. Ved det 18. århundredes slutning var der vokset byer på 100.000 indbyggere op i områder, hvor statskirken organisatorisk praktisk taget ikke fandtes, bl.a. fordi dens bevægelighed hæmmedes af, at nye embeder krævede parlamentsbeslutning.

"No age since the founding and forming of the Christian Church, was ever like, in open avowed atheism, blasphemies, and heresies, to the age we now live in".³ Så mørkt beskriver Daniel Defoe sin samtids England. Fængsling og hængning hørte til dagens (u)orden, og drukken-skaben var en faktor i det engelske folks liv omkring 1725 "ojämför-

ligt mera betydelsefull än något rent politiskt eller militärt faktum".⁴

Filosofisk havde England siden trediveårskrigen (1618-48) bugtet sig mellem gold intellektualisme og spiritualisme. I begyndelsen af det 18. årh. blev fornuftens plads i religionen stærkt fremhævet og appellen til tro næsten opgivet. Mest markant kom det frem i deismen. "They make it (= fornuften) little less than divine". Deisterne mente nemlig, at "man left to himself and if given enough time would reason his way to God".⁵ Grundtrækkene i den nye ideologi var empirisk og humanistisk.

Statskirken stod kraftesløs over for den sekulære filosofis stormløb. I sin struktur bestod den af rigt aflønnede, højt uddannede biskopper og kanniker, mens tjenesterne holdtes oppe af et lavtlønnet og dårligt uddannet præsteskab, der supplerede indtægten med bl.a. bekvæmhed og krav om betaling for vielser.⁶ Hvor kirken allerede i flere år havde haft lille effekt på 'arbejderklassen', var ligegyldigheden og irreligiøsiteten nu lige så fremherskende blandt middel- og overklassefolk.

Kirkeligt blev latitudinarismen⁷, en bredkirkelig retning inden for statskirken, der stod for tolerance, moral og fornuft, sammen med metodismen 1700-tallets to store strømninger. Metodismens store udbredelse kan forklares ud fra bl.a. dens indsats i de nye industriområder og ud fra, at der lige fra starten blev sat ind med planmæssigt hjælpearbejde blandt fattige, syge og fangne, begyndt søndagsskolarbejde (fra 1780) og lagt røst til en forkyndelse af den frie nåde og en appel til helliggørelse, som vandt genklang hos mange. Endvidere havde metodismen i sin ophavsmand, JW, en fremragende organisator, der forstod at knytte til ved de vakte kredse, som var dukket op flere forskellige steder i landet, og opbygge stærke menigheder deraf.

3. BIOGRAFISK DEL

3.1. JOHN WESLEYS BARNDOMSAR

JW nedstammer både på fædrene og mødrene side fra gamle adelige engelske familier. Selv om forældrene havde stærke puritanske rødder, blev de begge - uafhængigt af hinanden - højkirkelige og tro statskirkefolk. Det var derfor også i statskirken Samuel Wesley (1662-1735) blev ordineret i 1688. Samme år blev han gift med Susanna Annesley (1669-1742). John Benjamin Wesley blev født den 17. juni 1703⁸ som den syvende i en børneflokk på 19, hvoraf dog kun ti overlevede spædbarnsalderen. Han var dermed fem år ældre end broderen Charles, der også fik

stor betydning for den metodistiske vækkelse.

Familien var ikke velstående, så embedslønnen måtte suppleres med skriverier og en stilling som huspræst. I 1697 blev Samuel Wesley forflyttet af staten til Epworth, hvor han forblev de sidste 38 år af sit liv trods en til tider hårdhændet modstand⁹ fra byens indbyggere, der med rette følte sig uretfærdigt behandlet af kongemagten og lod det gå ud over den politisk loyale præst. Det var ikke kun faderen, der besad en stærk vilje. Moderen synes at have været en stærk, praktisk, bestemt og uafhængig personlighed med en solid skolegang bag sig.¹⁰

En ildebrand, hvor præstegården nedbrændte helt, havde nær kostet den femårige JW livet, men nærmest på mirakuløs vis blev han alligevel reddet ud af huset gennem et tagvindue. Det var årsagen til, at JW fik betegnelsen "en brand reddet ud af ilden" hæftet på sig.¹¹ Moderen sluttede af begivenheden, at Gud ville noget specielt med JW, og hellegede sig særskilt hans opdragelse.

Af Susanna Wesleys egen beskrivelse af sin pædagogik¹² fremgår det, at religion for hende er at gøre Guds vilje og ikke sin egen. Egenvilje er roden til al synd og elendighed. At kue egenviljen hos børnene er derfor at arbejde sammen med Gud på at forny deres sjæle og bliver grundelementet i hendes børneopdragelse. De første års undervisning tog Susanna Wesley sig personligt af, ligesom hun afsatte tid om aftenen til at tale med hvert enkelt af børnene om deres sjæls frelse. Den præcise og strenge metodistpædagogik blev altså grundlagt i JWs sind som barn.¹³ Han lærte at beundre helhjertet hengivelse til Gud af sine forældre. De betonedes i det hele taget moralsk dyd og fornuftens plads i religionen, så det er ikke mærkeligt, at JW fra barnsben nærmest af naturen var rigorist og moralist og en ynder af fornuften (hvilket tidens filosofi yderligere befordrede).

Alvorlige kristne i den første del af det 18. århundredes England - og her var familien Wesley ingen undtagelse - læste bøger af romersk katolske mystikere. Disse øvede stor indflydelse på JW. Roden til hans værdsættelse af religiøs askese ligger her, og hans mangeårige dilemma: Leder fornuften til tro eller troen til fornuft (= forståelse)?¹⁴ må ses i lyset af spændingen mellem de to grundlæggende påvirkninger, JW fik i sin barndom fra netop mystikken og så betoningen af fornuften. Sammenfattende kan man sige, at der i hjemmet rådede en atmosfære, der på én gang var både højkirkelig, puritansk og mystisk.

3.2. SKOLEGANG

I 1714 fik JW en af de få fripladser for "poor scholars" på Carter-

house drengeskole i London. Ud over at være undervisningssted fungerede skolen også som sygehus for gamle og døende mænd. Mødet med døden gjorde et så dybt indtryk på JW, at den for ham blev fjenden, der i de næste mange år fulgte ham som en truende skygge.

Som syttenårig begyndte JW på Christ Church College i Oxford. Her udviklede han sin digteriske evne, og logik fik hans store interesse. Der var på skolen en tendens til at betone fornøjelser mere end studierne, og JW forblev ikke upåvirket deraf.¹⁵ Det var måske også medvirkende til, at JW i denne periode stadig blev forfulgt af tanker angående døden. Han ønskede ikke at dø som en synder, da han frygtede for, at han så ville gå fortabt. JW havde derfor et intenst ønske om at få vished om sin frelse.

3.3. KRISEAR

En åndelig krise indtraf for alvor hos JW, da han efter opnået B.A. eksamen i slutningen af 1724 stod over for spørgsmålet: Hvad nu? Han ønskede at blive ordineret, men mente, at det krævede visse ændringer i hans liv. Moderen skubbede imidlertid på, så både faderens og JWs egne betæneligheder blev fejlet til side. Sep. 1725 blev JW ordineret til diakon.¹⁶

Det var mens han forberedte sig dertil, at JW mødte Varanese, sin "første religiøse ven".¹⁷ Hendes store betydning for JW er måske mest indirekte, idet hun gav ham J.Taylors "Rule and Exercises of Holy Living and Dying" og Thomas a Kempis' "Imitation of Christ" i hænde.¹⁸ Disse to bøger fik afgørende betydning for JWs åndelige udvikling. Taylor overbeviste JW om, at der ikke er nogen middelev i religionen, hjalp ham til en selvanalyse og dannede med sine regler basis for JWs oxfordregler og de senere metodistregler. Kempis' bidrag bestod især i, at JW indså, at sand religion har sit sæde i hjertet, og at Guds lov retter sig lige så meget mod tankerne som mod ord og handlinger. JW blev hjulpet til en (foreløbig) afklaring. "Simplicity of intention and purity of affection" blev for ham "wings of the soul", som skulle bære ham op til Gud.¹⁹ Det næste par år blev selvfornægtelse alt.

En nær vens død jan. 1727 betød en ny alvorlig anfægtelse. JW blev nu for alvor draget i retning af mystikken, som dels med sin stræben efter hellighed appellerede til hans medfødte sans for moral, dels med sin tendens til indadvendthed svarede på hans ønske om ensomhed. Da JW fra aug. 1727 til nov. 1729 var kapellan for sin far i det ret afsidesliggende Wroot, fik han lejlighed til uforstyrret at prøve mystikkens vej. Af litteratur, JW læste, må her nævnes W.Laws "A Serious

Call to a Devout and Holy Life" og "Christian Perfection".²⁰

Mystikken beskrev en vej, der skulle lede til forening med Gud, dvs. en konstant bevidsthed om Guds nærvær i verden og den troendes liv. Begyndende med en moralsk/etisk *opvågning* skulle man gennem en *renselse* af kødet, så det kun krævede lidt eller intet af ånden, en *oplysning* (Guds Ånds vidnesbyrd jvf. Rom.8,16) og *sjælens mørke nat*, hvor Gud fjerner selv lejlighedsvis trøst, så man er nødt til at komme til Gud i blind tillid, for at nå målet. Der var ingen tale om retfærdiggørelse af tro, så JW fortsatte blot endnu ivrigere med at forbedre sig selv, så han kunne komme til at holde mål med Guds lov.²¹

3.4. THE HOLY CLUB

JW fik i okt. 1729 indkaldelse til at genoptage de undervisningsopgaver, han tidligere havde haft i Oxford. Han så det som svar på bøn, for nu kunne han få sit ønske opfyldt om at deltage i sammenkomsterne i det lille religiøse fællesskab, som broderen Charles kort forinden havde begyndt (senere kaldet The Holy Club). JW søgte efter fællesskab, fordi perioden i Wroot havde lært ham, at arvesynden også har ramt intellektet, så fornuften ikke kan lede til tro, og at mystikkens 'enegang' var en blindgyde. Mystikkens andre midler opgav han imidlertid ikke at tro på.

JW overtog snart lederskabet i fællesskabet. Foruden Charles var W.Morgan og F.Gore med fra starten.²² De fulgte "the method of study" foreskrevet i universitetets statutter, hvilket fik nogle til spotten at kalde dem metodister. De mødtes 3-4 aftener om ugen for at studere NT og forskellige klassikere. Aug. 1730 udvidedes aktiviteterne på Morgans foranledning til også at omfatte omsorgsarbejde: Daglige fængselsbesøg og undervisning og anden hjælp til fattige, syge og døende. JW gik foran med et godt eksempel på selvransagelse og fast disciplin og sørgede for, at de andre fulgte trop.

Da Morgan døde i aug. 1732 nedbrudt på sjæl og legeme, fik brødrene Wesley skylden, og fjenden - dvs. frygten for døden - var der igen for JWs vedkommende. Han trak sig tilbage i stilhed for at ransage sig selv. Han vidste ikke, om han var åndeligt levende eller død. Det hængte sammen med, at JW på linie med Taylor forstod syndernes forladelse som helliggørelse. Forladelsen rakte ikke længere end til de synder, man havde overvundet.²³

Medvirkende til selvprøvelsen var måske også mødet med Law måneden før Morgans død. Law bifaldt deres religiøse askese og fik med sin betoning af indre bod og stræben efter hellighed igen JW ind på my-

stikkens vej. Selv om JW ikke opgav omsorgsarbejdet, lærte han dog i årene under Laws vejledning (1732-35), at troen ikke kommer ved ydre gerninger. JW indså derimod ikke, at mystikkens indre rejse kun var en 'finere' form for gerningsretfærdighed. Denne opdagelse gjorde han først på sin "pilgrimsrejse" til Amerika.

3.5. OPHOLDET I AMERIKA

I 1735 blev JW kaldet til indianermissionær i den tre år gamle koloni Georgia i Amerika af The Society for the Propagation of the Gospel. Da han længe havde beundret adskillige missionærers arbejde og stadig forstod frelse som åndelig øvelse og udtræden af verden, syntes forslaget ideelt. De ydre forstyrrelser og fristelser skulle være mindre i Amerika, og han håbede at lære en troens renhed af indianerne, som kunne lede ham til et helligt liv.

Det blev der nu intet af, da indianerne var optaget af indbyrdes krige, og JW mod forventning blev pålagt at være præst for de engelske indbyggere i byen Savannah af kolonilederen. Derimod resulterede sejlturen og opholdet i Amerika i et meget betydningsfuldt møde med en del herrnhutiske brødre, som JW snart kom til at beundre for deres uselviskhed og uforfærdethed, ligesom de også teologisk bragte nyt med sig. De forsøgte at vise JW en bedre vej, men han var, som han selv senere beskrev det, "for lærd og for vis" til at forstå den og ombyttede deres tro på Kristus med sin egen indre gerningsretfærdighed.²⁴

Stillingen som præst var ikke problemfri. JW blev blandet ind i personlige stridigheder mellem kolonilederen og to kvinder, og der var stadige frafald i menigheden. Han søgte hjælp i mystikkens litteratur, men den viste sig at mangle kraft til at *forvandle*. Nov. 1736 skriver JW til broderen Samuel, at han nær havde "lidt skibbrud på troen" p.g.a. mystikkens skrifter. Det betegner dog ikke et *endeligt* brud med mystikken, men kritikken udvidedes.²⁵

Det, der slog hovedet på sømmet og nærmest fik JW til at flygte fra Georgia, var mødet med den unge Sophy Hopkey marts 1736. Hun blev hans elev, og de forelskede sig snart i hinanden. JW turde dog ikke gifte sig med hende, bl.a. fordi han var bange for at komme til at elske en kvinde mere end Gud. Det hele udviklede sig så ulykkeligt, at JW dec. 1737 ikke så anden udvej end at forlade Amerika. Ydmyget og sønderknust vendte JW tilbage fra det, der skulle have været det endelige svar på hans søgen.

3.6. DET ANDELIGE GENNEMBRUD

Ved hjemkomsten 1. feb. 1738 gik JW ind i en dyb selvransagelse og kom til det resultat, at han ikke var en kristen, men et vredens barn.²⁶ Han ville have en *følelig* vished om Guds accept og nærhed, inden han turde kalde sig en kristen.

I denne kritiske periode blev Peter Böhler (PB), en herrnhutermisionær på vej til Amerika, som JW mødte ugen efter sin hjemkomst, til uvurderlig hjælp. Han repræsenterede en slags syntese mellem mystikkens fromhed og kontinentets reformatoriske teologi. PB forberedte JW intellektuelt til Aldersgate-oplevelsen. Gennem adskillige samtaler ændredes JWs forståelse af tro fra at være den proces, der fører til Guds accept, til at være en sikker bevidsthed om at være accepteret af Gud. Han begyndte at indse, at han indtil nu havde sat helliggørelsen før retfærdiggørelsen og dermed gjort hellighed til troens *grund*, mens den rettelig var troens *frugt*.

JW kæmpede dog endnu godt to måneder for at opnå troens vished. Den indtraf 24. maj om aftenen i Aldersgate Street, hvor der blev læst op af Luthers fortale til romerbrevet. JW beskriver selv den betydning, det fik for ham, således: "I felt my heart strangely warmed. I felt I did trust in Christ, Christ alone for salvation; and an assurance was given me that He had taken away my sins, even mine, and saved me from the law of sin and death".²⁸

JW vidnede straks for forsamlingen om, hvad der var sket, men kom snart efter i tvivl, da glæden manglede. De andre hjalp ham dog til at forstå, at mens fred og sejr over synden er essentielle for troen, kunne den godt eksistere uden en konstant glæde.

Det samme syn mødte JW i Herrnhut, som han besøgte kort tid efter for at få hjælp mod de stadige anfægtelser. Han hæftede sig særligt ved en skelnen - også i tid - mellem selve retfærdiggørelsen og visheden om den: "Det er meget almindeligt for folk at modtage syndernes forladelse eller retfærdiggørelse ved troen på Kristi blod, før de modtager troens fulde vished".²⁹ Det virkede meget oplivende på JW. Selv om Aldersgate-oplevelsen må siges at være drivkraften i den metodistiske vækkelse, er det tydeligt at se, at der fandt en betydelig udvikling og modning sted hos JW både forud og bagefter.

3.7. METODISMENS START OG VIDERE UDVIKLING

Det første fællesskab eller "society" blev grundlagt allerede inden Aldersgate-oplevelsen.³⁰ PB gav udformningen et vist herrnhutisk præg, men i det store og hele blev det en forsamling af den engelske stats-

kirketype. Her oplevedes hurtigt efter JWs hjemkomst fra Herrnhut en betydelig tilgang.

I overensstemmelse med sin berømte udtalelse: "Hele verden er mit sogn", begyndte JW snart at drage omkring og prædike.³¹ Fra sidst på året 1738 skete det i samarbejde med George Whitefield, også tidligere oxfordmetodist. Kirkerne blev ret hurtigt lukket for JW og Whitefield. Den principielle teologiske indvending mod deres forkyndelse var, at et menneske er frelst i og med dåben og en efterfølgende trosoplevelse dermed unødvendig. Whitefield begyndte da med friluftsmøder (omkring Bristol), og efterhånden prædikede han for skarer på flere tusinde.

Da Whitefield marts 1739 rejste derfra, tog JW noget tøvende imod hans opfordring til at overtage arbejdet. Bundet af sin ordenssans mente JW, at møderne skulle foregå i kirkerne. Hans skepsis blev dog snart overvundet, og siden anså han netop friluftsmøderne som en af de væsentligste årsager til den store vækkelse, som nu begyndte.³² Forskellige traktater og småbøger var en anden vigtig faktor. De fleste skrev JW selv, men mange var også forkortede udgaver af andres værker, tilpasset JWs teologi og vækkelsessituationens aktuelle behov.

JWs kongstanke var ikke blot at prædike til omvendelse, men at gå videre og samle de berørte i organiserede metodistsamfund, hvor deres tro kunne næres og styrkes til en fortsat vækst. Den eneste effektive måde at holde metodisterne i live på, dvs. hindre frafald, var for ham at holde dem i bevægelse, "going on to perfection"³³, og her var "the society" det eneste sted, hvor dette mål kunne nås.

Medlem af metodistsamfundet kunne enhver blive, blot de ønskede at fly fra den kommende vrede og blive frelst fra deres synder. De *bekendende* kristne blev opdelt i grupper ("bands") på 5-10 stk. og var forpligtede til mindst én gang ugentligt at mødes for at fortælle om deres sjælstilstand, bekende deres synder og bede for hinanden. I 1742 oprettedes yderligere klasser ("classes") på ca. 12 medlemmer, fordi ikke-bekendende trængte til et tættere fællesskab for at sikre en personlig vækst og hindre frafald. Mens ansvaret i grupperne lå hos den enkelte, var klasserne lederstyret. "Nøglen" alle steder var "strong disciplin tempered with gentleness".³⁴ Menighedsopbygningen afspejler trinene i frelsens proces, sådan som JW forstod den.³⁵

Bristol, London og senere Newcastle blev hovedcentre for metodismen. JW udvidede efterhånden sine møderejser til også at omfatte Irland (fra 1747) og Skotland (fra 1751). Han fulgte stort set en fast rejseplan, der på et år bragte ham hele vejen rundt. Ca. 50 år rejste han sådan rundt og holdt ca. 800 prædikener pr. år foruden utallige

samtaler, korrespondance, skrivelser m.m. Allerede i maj 1739 lagde man grundstenen til det første prædikehus (i Bristol), og arbejdet voksede støt, så der i 1788 knapt var en betydelig by i England uden prædikehus. Ved JWs død omfattede de metodistiske samfund i England 72.476 medlemmer.³⁶

JW var ubøjelig modstander af en selvstændiggørelse fra statskirken, men i de sidste år, han levede, var tendensen tydelig. I 1784 blev metodistsamfundet juridisk person, for så fire år efter JWs død at fuldbyrde sin selvstændiggørelse ved at holde gudstjeneste samtidig med statskirken og indføre egen sakramentsforvaltning. Medvirkende hertil var også, at JW i en nødssituation optrådte som ordinator for at skaffe præster til metodisterne i Amerika, hvor arbejdet også var i vækst. JW kom altså selv til at skubbe til den vogn, han ikke ville med på.

3.8. TEOLOGISK UDVIKLING EFTER 1738

Også efter 1738 fandt der en teologisk udvikling sted hos JW. Allerede i 1739-40 kom det til et opgør i samfundet i Fetter Lane i London med en herrnhutisk inspireret kvietisme. Langt mere afgørende var dog JWs kontrovers med Whitefield, der var calvinist og med sin lære om parti-el udvælgelse kom til at stå i modstrid med JWs forkyndelse af den frie nåde. Selv om de personligt snart blev gode venner igen, ses resultatet af striden i dag i form af to grene inden for metodismen, en calvinisk præget i USA og en arminiansk præget i England.³⁷

Til sidst skal blot nævnes, at JW skiftede syn på sin egen fortid i løbet af årene 1763-67. Årsagen var den manglende enhed blandt de kristne, som førte til en dyb ransagelse.³⁸ "Den, der frygter Gud og øver retfærdighed, er kærkommen for ham" (Ap.G.10,35), blev det klare ord, som JW nu ville lægge til grund for sin frelsesforståelse. Det afgørende tegn var et helligt liv, som kun troen kunne udvirke. Det betød, at hvor JW før ikke ville regne sig som en kristen i årene før 1738, mente han nu, at han dengang havde haft en tjeneretro. Den indbar i modsætning til sønnetroen, som han opnåede i 1738, ikke vished, men var alligevel fuldt tilstrækkelig til frelse. JW fandt så at sige frem til en syntese mellem troen som kommende af ydre og indre gerninger (-1738) og troen som kommende af Guds nåde alene (1738-64), nemlig, at troen kommer af Guds nåde og bekræftes ved gerninger.³⁹ JW fastholdt den helhjertede hengivelse til Gud, den fuldkomne kærlighed og lydighed, en indre og ydre hellighed, og ejede samtidig midlet dertil: Troen på Guds nåde.

4. GRUNDFORUDSÆTNINGER I JOHN WESLEYS TEOLOGI TIL FORSTÆLSE AF CHRISTIAN PERFECTION

4.1. EXPERIENCE

"I have endeavoured to describe the true, the scriptural, *experimental* religion", skriver JW i forordet til Standard Sermons.⁴⁰ "Religion does not consist in mere forms, or mere morality, or mere orthodoxy, but in an *experience* of redemption wrought in 'men's hearts and lives'.⁴¹

Udtalelser som disse er typiske for JW og viser, hvor fundamental erfaringen var for hans teologi. Det svarer nøje til hans stadige jagt efter frelsesvished - forstået som en følbar erfaring - i årene 1725-38. Religion hviler for ham på to ting: 1) at Gud har åbenbaret sig selv for mennesket, og 2) at mennesket erfarer, at Gud har åbenbaret sig.

"Experience is sufficient to confirm a doctrine which is grounded on Scripture".⁴² Med "experience" forstod JW kirkens erfaring til alle tider, ikke blot sin egen.⁴³ Bett hævder, at denne aktuelle erfaring var det overordnede princip for JW, og at ud fra den var både NT og kirken skabt⁴⁴, mens f.eks. Lee mener, at den indre, individuelle erfaring hos JW var undergivet Bibelens regulerende kontrol.⁴⁵ En rigtig konklusion kommer man nok nærmest ved at sige, at erfaringen spillede samme rolle for JW som traditionen for katolicismen og Skriften for lutherdommen. Det var fra denne vurdering af erfaringen, at JWs lære om CP udsprang.⁴⁶

Denne betoning af erfaringen kan både ses som en reaktion mod og en tilpasning til oplysningstiden. JW reagerede skarpt mod al død intellektualisme (deismen og rationalismen), men faldt samtidig godt i hak med hovedlinien i den menneskelige videns udvikling fra den middelalderlige dogmatiske tilgang til tingene i verden til den moderne tids eksperimentelle.

4.2. DET NATURLIGE MENNESKE

Før syndefaldet levede mennesket i en tilstand af fuldkommenhed. Det nød Guds yndest og var skabt i Guds billede, hvilket for JW især betød, at mennesket var skabt i retfærdighed og sand hellighed, gennemsyret af kærlighed og uskyldig m.h.t. synden.⁴⁷

4.2.a. ARVESYND

Adams fald betød hele menneskeheds fald. Om den nu indtrådte tilstand siger JW, at mennesket er tilbøjeligt til det onde, er uden fri

vilje og sand gudserkendelse, og er sunket "into sensual appetites and desires, the image of the beasts that perish".⁴⁸ Det er tåbeligt at søge retfærdighed ved noget i sig selv, for selv det inderste i mennesket, hjertet, "is altogether corrupt and abominable".⁴⁹ Oplysningstidens tanke om, at arvesynden skyldes dårligt eksempel og opvæksten, afvises.

Arvesynden omfatter også skyld og straf, men JW ser den som tilskrevet, ikke personlig. "We are not so guilty by nature, as a course of actual sin afterward makes us. But we are, antecedent to that course, 'children of wrath'; liable to some degree of wrath and punishment".⁵⁰ Arvesynden medfører åndelig og legemlig død, men ikke evig død. Man kunne tale om en slags 'arveskyld', der ikke i sig selv bestemmer menneskets endelige skæbne. Mennesket dømmes kun, hvis det aktivt vælger at være som Adam. Med dette søger JW tilsyneladende at forene tanken om personlig ansvarlighed med tanken om det naturlige menneskes totale fordærv.

4.2.b. PERSONLIG SYND

Fra arvesynden udspringer al anden synd, som JW definerer som "a voluntary transgression of a known law".⁵¹ Fejltrin p.g.a. "ignorance, mistake, temptation, and a thousand infirmities necessarily connected with flesh and blood"⁵² afvises som egentlig synd, ligesom han afviser at sætte lighedstegn mellem synd og syndighed.⁵³ Synden deles op i 1) *indre* synd (f.eks. stolthed, vrede og kærlighed til verden) og 2) *ydre* synd (nærmest lig med handlingssynder).

Synden ses både som skyld og som en iboende magt. Den beskrives af JW med forkærlighed som en skade eller sygdom og bliver da nærmest en 'ting', der kan opereres ud af mennesket ligesom en kræftsvulst eller en rådden tand! Religionen er Guds metode til at helbrede sjælen.⁵⁴ Det medfører, at frelsen mere ses fra en subjektiv-medicinsk synsvinkel end en objektiv-juridisk. Med dette syn på synden er det naturligt, at helliggørelsen kommer i forgrunden hos JW, siger Lindström.⁵⁵

4.2.c. FORBEREDENDE NÅDE

Af natur er alle døde i synd, men ingen er i en rent naturlig stand, for ingen er helt uden Guds (forberedende) nåde, med mindre vedkommende har kvalt den. Det naturlige menneskes viden om Gud skyldes denne nåde, hvis kilde er Kristi forsoning. "By the merits of Christ, all men are cleared from the guilt of Adam's actual sin".⁵⁶

Kombinationen af arvesynden og den forberedende nåde medfører, at

JW betragter mennesket som totalt afhængigt af Gud m.h.t. frelsen og samtidig betoner menneskets personlige ansvarlighed. Mennesker har p.g.a. den forberedende nåde frihed til at søge Gud som frit handlende væsener og - så snart Guds værk er begyndt i menneskesjælen - blive "workers together with Him".⁵⁷

4.3 LOVEN

(Moral)loven er "an incorruptible picture of the High and Holy ONE that inhabiteth eternity".⁵⁸ Den gør den usynlige Gud synlig og afslører hans hjerte for mennesket. Den er *hellig*, retfærdig og god og har til opgave at give liv, ikke ødelægge det. Loven, som evangeliet om Kristus fremstiller i al sin klarhed, er et udtryk for både Guds retfærdighed og Guds nåde. Et og samme ord kan være både lov og evangelium, alt efter om det betragtes som krav eller løfte. "There is no contrariety at all between the law and the gospel".⁵⁹ Derfor er det ikke overraskende, at JW fandt det blasfemisk, når Luther kunne stille loven på linie med synd, død og djævel.

Loven holder den kristne i live og hjælper ham til at vokse i nåden, dvs. fremmer hans helliggørelse, for "*every part of it is a gracious promise which my Lord will fulfil in its season*".⁶⁰ For selv om den kristne er løst fra overholdelsen af loven som en *betingelse* for Guds accept, så er han dog stadig forpligtet på at opfylde loven på *troens* basis. Nåden ses som "a force by means of which the law is to be fulfilled in man. By faith the law shall be established in the heart and life of man".⁶¹ Denne lovopfyldelse i mennesket er nødvendig, for at det kan bestå i den endelige dom. Det forklarer, hvorfor helliggørelse i betydningen opfyldelse af loven optager så vigtig en plads i JWs teologi.

Holder JWs syn på loven ikke - hvilket jeg mener, det ikke gør - falder meget af hans argumentation for CP til jorden.

4.4 MENNESKETS BESTEMMELSE (MALET)

Mennesket betragtes som en ånd, stammende fra Gud, hvis mål og opgave på jorden er at vende tilbage til sin oprindelse/kilde.⁶² Mennesket er skabt til gudsfællesskab og kun i Gud finder det fred, tilfredshed og glæde. JWs eget hovedmål var derfor at finde vejen til Himlen.

Da JW var i overbevisning om, at ingen uden hellighed kan se Gud, og at der ingen mulighed er for at blive frelst fra synden efter døden. "We believe that we are to be *here* saved from sin and enabled to love God with all our heart"⁶³, for forbliver synden i os indtil dommens

dag, forbliver den i os for evigt. Det er her eller aldrig for JW. Sjælen må i denne verden forandres og kvalificeres til at træde ind i udødelighedens immaterielle verden. Det sker kun gennem at elske Gud, primært forstået som (en længsel efter) at gøre hans vilje.⁶⁴ Størsteparten af de kristne opnår kun denne totale befrielse fra synden kort før/i dødsøjeblikket, men det kan også ske mange år før. Vigtigheden af CP er indlysende.

5. FRELSENS PROCES

"Frelse bruger JW både om den præsenterede frelse (dvs. retfærdiggørelse og helliggørelse) og den endelige frelse i den sidste dom. Begrebet kan udvides til at omfatte alle nådens gerninger i et menneske. Sådan bruges det i overskriften. Frelsen, som JW forstår den, kan bedst beskrives som en gradvis udvikling med inkorporerede momentane begivenheder, hvor man 'løftes op' på et andet og højere trin.⁶⁵

5.1 FORSONINGEN

Forsoningen er aldrig genstand for en *speciel* betragtning, men er dog essentiel for JWs tanker om menneskets frelse.

Law så forsoningen ikke som en stedfortrædende lidelse for menneskeheden, men som et Kristi offer for at gøre menneskehedens ofre acceptable for Gud. Han identificerer forsoningen med det faldne menneskes genskabelse.⁶⁶ Denne tankegang brød JW radikalt med i 1738. Dette var nu lovens vej for ham. Sit nye syn udtrykker JW således: "He (= Kristus) is our propitiation through faith in his blood".⁶⁷ JW lod nu modsat Law menneskets gerninger helt ude af betragtning i forbindelse med retfærdiggørelsen. Angående frelsens mål, helliggørelsen, forblev de dog enige.

Menneskets eneste håb er Kristi stedfortrædende lidelse. "The sole cause of our acceptance with God .. is the righteousness and the death of Christ, who fulfilled God's law, and died in our stead".⁶⁸ Kristus er den anden Adam, hvis offer er en hel, fuldkommen og tilstrækkelig satisfaction for *hele* verdens synd. Kristi død er en objektiv begivenhed, der etablerer en ny basis for menneskets retfærdighed og ses fra et juridisk/retsligt synspunkt.

Kristi soning er for JW primært satisfaction. Soningen forbindes derfor med Kristus som ypperstepræst. Hvor tanken her er Kristi gerning for os, bliver sejr- og befrielsesaspektet og den dertil hørende Kristi gerning i os knyttet til hans kongeembede. Det, der sker i os finder med andre ord ikke sit udtryk i forsoningen, men i den ny fød-

sel og helliggørelsen.

På linie hermed betoner JW Kristi passive lydighed (hans lidelse og død) fremfor den aktive (hans lovopfyldelse) i forbindelse med forsoningen. Kristus var kun stedfortræder ved at lide straffen, *ikke* i sin opfyldelse af loven. "If He was a substitute as to penal sufferings, why not as to justifying obedience? The former is expressly asserted in Scripture; the latter is not expressly asserted there".⁶⁹ Lovopfyldelsen løsriver hos JW fra forsoningen og retfærdiggørelsen og tilskrives i stedet helliggørelsen. Igen ser vi nødvendigheden af CP.

5.2. DET FØRSTE TRIN

5.2.a. FORBEREDENDE NÅDE

Menneskets natur er totalt fordærvet, så det er ude af stand til selv at vende sig til Gud. Men det muliggøres af Guds forberedende nåde, som gives til *alle* og forstås som "all the drawings of the Father - the desires after God, which, if we yield to them, increase more and more".⁷⁰

Forberedende nåde er frelsende nåde, fordi frelsen i videste betydning begynder her. Den efterfølges så af den relfærdiggørende nåde, som ses som en tilgivelse af syndens skyld, og endelig helliggørelsens nåde, hvor synden som iboende magt fjernes. "By nature ye are wholly corrupted. By grace ye shall be wholly renewed".⁷¹ Det viser klart, hvor betydningsfuldt CP må blive i JWs teologi.

5.2.b. OVERBEVISNINGSNÅDE

Den næste faktor i frelsens proces er "convincing grace", som betegner det første reelle trin. Mennesket overbevises gennem Andens gerning om sin synd og skyld og ser, at det fortjener Guds vrede. En begyndende fattigdom i Anden og ydmyghed indtræder. Frugterne af denne anger er en alvorlig beslutning om at forbedre sig og en ydre ændring af levestilen, bl.a. "obeing God as far as we can, forgiving our brother, leaving off from evil, doing good, and using his ordinances, according to the power we have received".⁷²

JW ofrer angeren forud for den retfærdiggørende tro en stadig voksende opmærksomhed med årene og mener, at den er absolut nødvendig for at tro på Kristus, for ingen kommer til Kristus som sin frelser "till he knows and feels himself a lost sinner".⁷³

5.3. FRELSENDE TRO

"Tro" er for JW "a divine evidence and conviction not only that 'God

was in Christ, reconciling the world onto himself', but also that Christ loved *me*, and gave Himself for *me*. It is by this faith .. that we *receive Christ*".⁷⁴ Troen er en personlig fortrøstning til Kristi forsoning og "wrought in us by the Spirit of God".⁷⁵ Denne forståelse når JW frem til i 1738. Helliggørelse og gode gerninger er troens nødvendige *følger*, men ingen betingelse for opnåelsen. Af en levende tro alene følger retfærdiggørelse og en ny fødsel.

5.3.a. RETFÆRDIGGØRELSE

Retfærdiggørelse er for JW "what God does for us through His Son".⁷⁶ "Justification is another word for pardon. It is the forgiveness of all our sins; and, what is necessarily implied therein, our acceptance with God".⁷⁷ Kristi blod og retfærdighed er fundament for retfærdiggørelsen, der dermed er direkte forbundet med Kristi gerning som ypperstepræst.

Retfærdiggørelsen er altså nært forbundet med forsoningen og mod-svarer synden *som skyld* og betegner den objektive side af frelsen. Gud gør noget *for* os, nemlig tilgiver vor synd, hvorved vort ydre forhold til ham ændres fra fjende til barn. Der sker en *relativ* ændring med den troende. De umiddelbare følger er "the peace of God .. and a 're-joicing in the hope of the glory of God' 'with joy unspeakable and full of glory'".⁷⁸ Retfærdiggørelsen betegner hos JW ikke hele frelsens indhold, men kun det første og grundlæggende skridt i frelsens proces.⁷⁹

5.3.b. GENFØDELSE - HELLIGGØRELSENS BEGYNDELSE

Den ny fødsel sker ligesom retfærdiggørelsen momentant og sammenfalder også med denne i *tid*. Indholdsmæssigt skelner JW dog klart imellem dem. "The one (= retfærdiggørelsen) restores us to the favour, the other to the image, of God. The one is the taking away the guilt, the other the taking away the power, of sin: so that, although they are joined together in point of time, yet are they of wholly distinct natures".⁸⁰

Genfødslen er Andens subjektive gerning *i* os, nemlig en befrielse fra syndens *magt* og en indgydelse af Guds kærlighed, hvorved vort inderste ændres, "so that of sinners we become saints".⁸¹ Den troende får en *real*, iboende og *personlig* retfærdighed. Genfødslen er første skridt på vejen til en udryddelse af synden som en iboende magt.

5.4. HELLIGGØRELSE

JW siger om genfødslen: "There is a *real* as well as a *relative* change".⁸² De genfødte er nok befriet fra syndens *magt*, men "they now feel two principles in themselves, plainly contrary to each other; 'the flesh lusting against the Spirit'; nature opposing the grace of God".⁸³ for syndens *rød* er endnu ikke fjernet. Den endelige og totale udryddelse af syndens iboende magt sker først ved opnåelse af CP.

Imellem de to enkeltbegivenheder, genfødsel og CP, finder der en vækst i helliggørelse sted, som fremmer indtrædelsen af CP.⁸⁴ Helliggørelsen betegner hele den 'genfindingsproces', som består i en genskabelse af mennesket i Guds billede. JW beskriver den som en slags parallel til den udvikling, der sker forud for retfærdiggørelsen. Han taler både om en *anger*, hvor den troende bevidstgøres om synden, der stadig er i hjertet, og en *tro*, som stoler på, at Gud vil og kan opfylde sit løfte om CP, og at han vil gøre det *nu*.⁸⁵

Hvor herlig og ærefuld troen end er, så er den dog kun "handmaid of love"⁸⁶, fordi kun kærligheden er Guds buds opfyldelse. "God's love in atonement and justification aims at the establishment of the law of love within human heart".⁸⁷ Troen er midlet, kærligheden målet. Kærlighed bliver derfor essensen i JW's forståelse af helliggørelsen.

JW beskriver med forkærlighed helliggørelsen som en organisk udvikling: Fra et barn til en fader i Kristus. Det sidste betegner CP-trinet, hvor den troende ikke blot er holdt op med at synde, men synden er helt bortrenset.⁸⁸ Dette højere stade i kristenlivet kan alle kristne nå.⁸⁹ Men det er ikke umisteligt. Selv en fuldt helliget kristen kan miste troen og gå fortabt.⁹⁰

5.5. HERLIGGØRELSE

CP betegner for JW ikke afslutningen. Der er ingen fuldkommenhed "which does not admit of a continual increase".⁹¹ Væksten fortsætter endog *efter* døden.⁹²

Når mennesket begynder at tro, begynder helliggørelsen også, "and as faith increases, holiness encreases, till we are created anew".⁹³ Denne nyskabelse er nødvendig for at bestå i den sidste dom. Alt i JW's teologi er rettet mod fuldkommengørelse af mennesket som en betingelse for dets herliggørelse. I sit liv på jorden må mennesket blive så forvandlet, at det er egnet til det evige liv. Det er kun gennem en helliggørelse, at mennesket kvalificeres til den endelige frelse og herliggørelse.⁹⁴

5.6. JOHN WESLEYS EGEN UDVIKLING I FORSTÅElsen

Selv om JW i 1777 siger, at CP er, hvad han har stræbt efter og lært uændret siden 1725⁹⁵, så kommer man dog ikke uden om, at der skete forskydninger i synet.

En afgørende ændring skete i 1738 (hvilket JW er enig i) m.h.t. midlet til opnåelse af CP og dermed også muligheden for opnåelsen. Indtil da havde JW (med Law) ment, at CP ikke var opnåelig i dette liv. Det var kun i døden, mennesket blev befriet fra sin syndige natur.⁹⁶ I og med opdagelsen af Guds nåde ændredes billedet imidlertid radikalt. CP var nu opnåelig her i livet for den udvirkende faktor var ikke længere hans egne gerninger, men Guds nåde og Helligåndens gerning. "We are saved from sin, we are made holy by faith"⁹⁷, vidnede JW og fastholdt, at det skete momentant. At hævde en gradvis opnåelse ville være det samme som fortsat at fastholde gerningers vej, mente han.⁹⁸

Umiddelbart efter 1738 skelnede han knapt nok mellem den nye fødsel og fuld helliggørelse.⁹⁹ JW siger også på dette tidlige tidspunkt, at intet, som et menneske gør eller føler, er nødvendigt før retfærdiggørelsen.¹⁰⁰ Senere udformes et ret fast skema for Guds forberedende nåde og menneskets anger forud for retfærdiggørelsen.

Med tiden bliver JW's forsøg på at præsentere mennesket som et selvstændigt subjekt over for den af nåde skænkede tro mere fremtrædende, ligesom han ikke vedbliver med at skelne skarpt mellem mennesket i den første anger og mennesket i nådens stand. Det første kalder han en "servant", der er "at that very moment, in a state of acceptance", selv om den frelsende tro kun består i "such a divine conviction of God, and the things of God, as, even in its infant state, enables every one that possesses it to 'fear God and work righteousness'". Målet må dog være, at man når "from the faith of a servant to the faith of a son; from the spirit of bondage into fear, to the spirit of childlike love".¹⁰¹ Denne ændring i synet bevirker, at frelsesvisheden fra at være en betingelse for, at man kunne siges at være frelst, senere bliver noget, enhver troende normalt har, men ikke nødvendigvis altid. Man kan altså være frelst uden at eje vished derom.¹⁰²

I 1760'erne ændrede JW syn på CP fra at være en umistelig 'stand' til snarere at være et "moment-by-moment life"¹⁰³, som kunne angribes af tvivl, usikkerhed og fristelser, og som altså både kunne mistes og opnås igen. Det indrømmer JW også selv: "Formerly we thought one saved from sin could not fall; now we know the contrary."¹⁰⁴

6. CHRISTIAN PERFECTION

6.1. GENEREL BESKRIVELSE

For JW er CP negativt en befrielse fra syndens rod (dvs. synden som iboende magt er helt bortrenset), positivt fuldkommen kærlighed, genetablering af gudsbilledet i mennesket eller ligedannelse med Kristus. JW betoner klart den positive betydning frem for den negative.¹⁰⁵

I "The Character of a Methodist" fra 1739 beskriver JW "a perfect Christian"¹⁰⁶ på følgende måde: "A Methodist is one who has 'the love of God shed abroad in his heart by the Holy Ghost given unto him;' one who 'loves the Lord his God with all his heart, and with all his soul, and with all his mind, and with all his strength' .. He 'rejoices in the Lord always' .. 'full of immortality, in every thing giveth thanks' .. <and> 'pray without ceasing' .. And he accordingly loves his neighbour as himself .. 'love his enemies' .. his one desire, is the one design of his life, namely, 'not to do his own will, but the will of Him that sent him' .. God then reigns alone. All that is in the soul is holiness to the Lord .. For as he loves God, so he keeps his commandments .. whatsoever he doeth, it is all to the glory of God .. he not only aims at this .. but actually attains it .. "¹⁰⁷

Eller med lidt andre ord i "The Principles of a Methodist": Om "one that is perfect .. we mean one in whom 'is the mind which was in Christ,' and who so 'walketh as Christ walked' .. one in whom 'is no occasion of stumbling,' and who accordingly 'doth not commit sin' .. one whom God hath 'sanctified throughout, in body, soul, and spirit' .. He is 'holy, as God who called him is holy,' .. his soul is all love .. <and> doeth 'the will of God on earth, as it is done in heaven'".¹⁰⁸ En sådan er en kristen, som han vil give hånd på fællesskab, fastslår JW.¹⁰⁹

JW er flittig i sin brug af skriftsteder, men Sangster kommer i sin undersøgelse frem til, at JW's skriftbrug ikke er modsigelsesfri og ikke kan siges at have leveret det endelige bevis for hans forståelse af CP. Bl.a. kan man rejse indvendinger mod JW's tanke om, at et krav eller en bøn også er et løfte om opfyldelse, og at "hellig" altid skal betyde *etisk* fuldkommenhed.¹¹⁰

6.2. SPENDINGEN STADE/TRIN - UDVIKLING/PROCES

Skal man forstå JW, når han taler om CP, må man have øje for både det momentane og det gradvise, som går op i en højere enhed hos ham. Kun at se på det ene eller spille dem ud mod hinanden er fejlagtigt.¹¹¹

Det successive element (her konkret væksten i helliggørelse før og efter CP) var karakteristisk for JWs tænkning fra begyndelsen og må nok tilskrives ikke mindst hans vægtlægning på erfaringen og endvidere det menneskelige element. Den gradvise helliggørelse skyldes Guds nåde og menneskets lydighed. Øjebliksbegivenhederne (her konkret genfødselen og CP) kan derimod nok bedst føres tilbage til begivenheden i 1738.¹¹² Den momentane helliggørelse skyldes Guds værk alene, men er dog i nogen grad afhængig af den gradvise vækst.¹¹³

Død og fødsel bruges som billeder til at forklare kombinationen af øjebliksbegivenheder med fortsat vækst. Som et menneske kan siges at være døende længe, men dør på ét ganske bestemt tidspunkt, eller som et barn vokser både før og efter fødslen, der dog sker i løbet af relativt kort tid, sådan 'dør' synden og 'fødes' den fuldkomne kærlighed i sjælen. Der er en hændelse, henholdsvis vækst forud og en vækst bagefter, men CP opnås dog momentant. Normalt kan den troende tidsfæste begivenheden meget præcist.¹¹⁴

En yderligere nuancering (vanskelighed) dukker op fra 1770¹¹⁵, hvor CP *explicit* ikke længere er "the work of one moment for ever", men dog stadig "the work of one moment". CP mister dermed sin karakter af engangsbegivenhed. Kristenlivet som en stadig skiftende mellem vækst og aftagen, og dermed det gradvise, skinner tydeligere igennem. Det bliver snarere et "moment-by-moment life".¹¹⁶ Det er nu og nu og igen nu - og som man vokser i nåde og tro, bliver disse "nu'er" en sammenhængende kæde. Gaven skal altså forventes *hvert* øjeblik ("now").

6.3. SYNDFRIHEDSLÆRE?

I retfærdiggørelsen frelses vi "from the dominion of outward sin, and, at the same time, the power of inward sin is so broken, that we need no longer follow, or be led by it: but it is by no means true, that inward sin is then totally destroyed". "Though we watch and pray ever so much, we cannot wholly cleanse either our hearts or hands. Most sure we cannot, till it shall please our Lord to speak to our hearts again, to speak the second time, 'Be clean'; and then only the leprosy is cleansed. Then only, the evil root, the carnal mind, is destroyed; and inbred sin subsists no more".¹¹⁷ "The struggle between the old and new man is over".¹¹⁸ Fra den anglikanske kirkes 39 trosartikler udelader JW ordene om, at Kristus alene er uden synd, og hvis vi siger, vi ikke har synd, så bedrager vi os selv.¹¹⁹

Kan vi konkludere af dette, at JW stod for en syndfrihedslære? Både ja og nej! Det er ikke, fordi JW er inkonsekvent, men alt afhæn-

ger af, hvordan "synd" defineres. Inkluderes i syndsbegrebet også *ufrivillige* overtrædelser af Guds bud er der ingen syndfrihed på jorden. "I believe, a person filled with the love of God is still liable to these involuntary transgressions".¹²⁰ Men disse kan *ikke* betegnes som synd, mener JW. De er kun "a natural consequence of the soul's dwelling in flesh and blood".¹²¹ Man kan sige - lidt provokerende måske - at syndsbegrebet tilpasses menneskets nuværende omstændigheder, så det kun omfatter fejltrin begået *med* ens vilje og intention.

JW kan med denne forståelse af "synd" konkludere: "But if you mean, <the Gospel covenant> does not promise entire freedom from sin, in its proper sense, or from committing sin; this is by no means true, unless the Scripture be false".¹²² Der kan ikke være synd, hvor kærligheden er eneste princip.

6.4. CHRISTIAN PERFECTION SOM FULDKOMMEN KÆRLIGHED

"The whole law under which we now are, is fulfilled by love .. Faith working or animated by love is all that God now requires of man .. The foundation is faith .. the end love".¹²³ Kærligheden varer evigt, troen kom først til p.g.a. synden og begrænser sig til menneskelivet. Menneskets kærlighed har altid Guds kærlighed som forudsætning, primært udtrykt i Kristi forsoning. Den retfærdiggørende tro griber om dette, og en direkte frugt heraf er kærligheden. En konsekvens af ovenstående er, at det naturlige menneske er helt uden kristen kærlighed.¹²⁴ Målet er at genindsætte det i Guds kærlighed.

Ikke mærkeligt definerer JW oftest CP som "perfect love" eller "pure love". Kærligheden er essensen i helliggørelsen, og alt andet skal tjene dens opnåelse for at være godt. Tyngden falder på menneskets iboende, etiske omskabelse, hvorved det undergives kærligheden. En fuldt helliggjort kristen opfylder kærlighedens lov, så langt som det er kærlighed, der er *eneste* kilde og motiv for alle hans tanker, ord og handlinger. "For want of better bodily organs, they must at times think, speak, or act wrong; not indeed through a defect of love, but through a defect of knowledge. And while this is the case, notwithstanding that defect, and its consequences, they fulfil the law of love".¹²⁵

Kærligheden er vejen tilbage til Gud. Den er både et ønske om at nyde fuldkomment fællesskab med Gud og et middel til at opnå det. En gradvis vækst i kærlighed kan da også ses som en fremadskriden mod et stadigt mere fuldkomment fællesskab med Gud. Menneskets begær efter Gud alene identificeres med dets længsel efter at gøre hans vilje.¹²⁶

Frugterne kalder JW "works of piety", og de kan måske bedst samles i det ofte citerede 1.Tess.5,16-18, men offentlig og privat bøn, deltagelse i nadveren, det at høre og læse Bibelen og faste nævnes også.¹²⁷

Kærlighed til næsten er en nødvendig følge af kærligheden til Gud. Fordi Gud elsker alle, skal mennesket elske alle, inklusive eventuelle fjender. Også sand selvkærlighed er "a indisputable Duty".¹²⁸ Den fuldkomne kærlighed har Kristus som forbillede. Dens frugter samles i udtrykket "works of charity or mercy".¹²⁹ De sidste år af sit liv talte JW stadig mere om en type af broderlig kærlighed, som i *grad* var forskellig fra næstekærligheden, men ikke i *art*. Den kristne enhed bygges op på erfaringen af den Guds kærlighed til mennesket, som resulterer i helliggørelse.¹³⁰

6.5. VISHED

Vished er et andet karakteristisk element i JWs lære om CP. Han taler om den både i forbindelse med retfærdiggørelsen og CP. *Indholdsmæssigt* er der forskel, men *formen* er den samme. Begge steder er der tale om både et direkte Andens vidnesbyrd og et indirekte vidnesbyrd stammende fra Andens frugt eller menneskets egen ånd.

Når det gælder CP, er Andens direkte vidnesbyrd, at synden er borttaget. Det indirekte vidnesbyrd, Andens frugt, beskriver JW ud fra Gal.5,22f.¹³¹ Han mener, at CP må være noget ydre og synligt; dog kan man ikke på ydre gerninger alene afgøre, om et menneske 'kun' er genfødt, eller om det også er fuldt helliggjort. Det indre hjertes tilstand må også inddrages for at få en ret dom. JW mener, det er umuligt at bedrage sig selv, hvis man giver agt på alle kendetegn.¹³² *Visheden* om CP behøver dog ikke være der straks efter opnåelsen af CP, ligesom den kan svinge i styrke, ja nogle gange helt forsvinde.¹³³ Det sidste er dog 'undtagelsen, der bekræfter reglen'.

Sjælesørgerisk siger JW, at det er djævelens udnyttelse af nødvendigheden af CP, hvis kristne konfronteret med Guds hellighed og deres egen syndighed begynder at tvivle på deres eget gudsforhold og igen søger retfærdiggørelse ved gerninger. JW bestræber sig på altid at fremstille CP evangelisk, "always by way of promise; always drawing, rather than driving".¹³⁴ Konsentrationen omkring CP må ikke få de troende til at glemme, hvad de allerede ejer i retfærdiggørelsen, og heller ikke håbet om Guds herlighed. Med bevidstheden rettet mod disse to ting er man i stand til at udholde enhver prøvelse og "go on unto perfection".

6.6. NADE KONTRA GERNINGER

"We receive it by simple faith", siger JW om CP, men fortsætter så: "But God does not, will not, give that faith, unless we seek it with all diligence, in the way which he has ordained".¹³⁵ Denne sætning synes at rumme noget af en spænding. Den kan også findes mange andre steder i JWs skrifter.

På den ene side kan CP (og frelsen som sådan) ses som *Guds værk alene* og som et løfte, han vil holde. "We have no trust or Confidence but in the alone Merits of our Lord & Savior Jesus Christ for Justification or Salvation, either in Life, Death or the day of Judgement. And though no one is a real Christian Believer (and consequently cannot be saved) who doth not good works, where there is time & opportunity, yet our Works have no part of meriting or purchasing our Justification from first to last, either in whole or in part".¹³⁶ Især fuldt helliggjorte er bevidste om deres totale afhængighed af Kristus og da specielt hans sonoffer. Helligheden har nok karakter af en kvalitet i dem, men den bliver aldrig deres egen uafhængige kvalitet. "They still need Christ as their Priest, to make atonement for their holy things. Even perfect holiness is acceptable to God only through Jesus Christ".¹³⁷ Kristus erklæres for den eneste fortjenstfulde grund til menneskets frelse.¹³⁸

På den anden side er ens forbliven i troen afhængig af en selv.¹³⁹ Gerningerne får mere plads som vægtlægningen på den endelige frelse - til forskel fra den præsentiske frelse i retfærdiggørelsen - med årene får større betydning. For det første er troen en personlig akt fra menneskets side. Dette syn på frelsen som noget, der også afhænger af menneskelige beslutninger, forstærkes af ideen om en første anger før troen som betingelse for retfærdiggørelsen og en tilsvarende anden anger som betingelse for CP.

For det andet er troen kun midlet, mens kærligheden er målet. "He that now believes in Christ with a loving, obedient heart" har Guds accept.¹⁴⁰ Man skal vente i *lydighed* på opfyldelsen af Guds løfte om CP, dvs. holde Guds bud, fornægte sig selv og tage korset op dagligt. Gerningernes vigtighed ses endnu klarere, når de explicit kaldes en betingelse for den endelige retfærdiggørelse, eller CP betragtes som en nødvendighed for den endelige frelse.¹⁴¹ (dog aldrig opfattet som en menneskelig fortjeneste). På linie hermed bliver nåden primært forstået som "an indwelling power" eller en "gratia infusa", som udvirker en reel, iboende hellighed i sjælen.¹⁴² Nåden er for JW mere en kraft end en trøst.

Man kommer ikke uden om en vis synergisme hos JW, som bliver tydeligere med årene. Det er uundgåeligt, fordi han både fastholder tanken om arvesynden, ud fra hvilken frelsen helt må blive Guds værk, og et arminiansk syn på udvælgelsen og dogmet om den forberedende nåde, ud fra hvilken mennesket selv bidrager til frelsens opnåelse.¹⁴³ Sammenfattende kan man måske sige, at for JW er initiativet altid Guds og nåden, vundet til os ved Kristi forsoning, altid det effektive middel, men målet er menneskets virkelige forandring og opfyldelse af loven, dvs. CP. Den endelige frelse er betinget af, at dette opnås af den troende her i livet.

7. KONKLUSION

Mærkeligt nok gav JW aldrig udtryk for, at han selv opnåede det, han brændende ønskede at give videre til alle andre og brugte hele sit liv på at forkynde. Tværtimod benægtede han ved flere lejligheder en opnåelse af CP med ord som f.eks.: "Not as though I had already attained".¹⁴⁴

Personligt har jeg lyst til at bruge samme udtryk, ikke blot med tanke på opnåelsen af det, JW lærte, men også forståelsen af det og redegørelsen for det i denne opgave. Alligevel vil jeg forsøge at give en personlig vurdering:

Når det gælder *frugterne* af JWs liv og lære, må man sige, at hans indflydelse var enorm. Han ikke blot *forkyndte*, at CP ikke var et højere liv for de få udvalgte, men *bragte* også hele hellighedens ideal ind i det almindelige menneskeliv - også den fattige 'arbejderklassen' - hvor enhver hjemlig pligt skulle helliges, og ethvert travlt øjeblik overgives til Gud. Der er ingen tvivl om, at mange blev hjulpet til et bedre liv med Gud, og at samfundet som helhed nød godt af det.

Når det gælder *det teologiske indhold* af JWs lære om CP er det prisværdigt, at han "refused to admit the defeat of the grace of God as a necessary or even a normal event", for nu at bruge Betts ord (s.119). Spørgsmålet er blot, om det også udtrykker en rigtig forståelse. Man går ikke helt fejl, hvis man siger, at JWs teologi dels bygger på et kausalt aspekt, som betoner tro og Guds gerning (tankerne om menneskets totale fordærv, Kristi forsoning og frelse af nåde alene), dels et teleologisk aspekt, som betoner gerninger og menneskets arbejder (tankerne om CP som en nødvendighed for endelig frelse). Lindström taler om "the tension between the experienced judgement of grace and the coming judgement of works" (s.216).

Min påstand er, at hvor de to aspekter skal forenes, kommer det

sidste *i praksis* altid til at dominere over det første. Jeg mener at kunne påvise det i JWs tilfælde, ved at troen kun er midlet, men kærligheden målet for ham. *Sæt på spidsen*: JW har ret i, at han fastholdt den samme lære fra 1725 til sin død, for den helt afgørende begivenhed i 1738 blev blot et meget mere effektivt middel til opnåelsen af det, han hele tiden havde søgt efter. Begrundelsen henter jeg i, at de sidste år i JWs liv lignede 1725 betydeligt mere end tiden umiddelbart efter 1738. Det blev 'målet, der helligede midlet' og ikke omvendt, og dermed gik JW *teologisk* set fejl af vejen. Dermed ikke være sagt at JWs tanker om CP ikke er et studium værd - for det er de!

NOTER

Forkortelser jvf. litteraturliste

- 1) JW, HL s.126
- 2) Tolerancen omfattede ikke 1) katolikker (af politiske grunde: De havde paven som overhoved) og 2) antitrinitarer (= socinianere og jøder; af teologiske grunde: De fornægtede den kristne lære om Kristi guddom), Bergmann II s.145
- 3) Daniel Defoe-citat, Tuttle s.35
- 4) Historikeren Lecky, Petri s.9
- 5) Tuttle henholdsvis s.33 og 34; det sidste er en prominent deists, S.Clarkes, tanker
- 6) Tuttle s.35
- 7) Af "latitude" = vidsynet livsstil. Det stadigt mere magtfulde borgerskabs commen sense-kristendom. Statskirken skulle være en religiøst-socialt stabiliserende faktor, som medgav individuel religions- og lærefrihed. Det irrationelle nedtonedes, og mange forsvarede fællesskabet mellem religion og naturvidenskab. Dens vej til dominans skyldes i høj grad revolutionen i 1688. Christensen-Göransson II s.329
- 8) Efter en anden, senere kalender er datoen d. 28. juni. Tuttle s.41
- 9) Både fængsel og ildpåsættelse af præstegården. Petri s.16
- 10) Tuttle s.41
- 11) Branden var d. 9. feb. 1709. Tuttle s.42. "En brand reddet ud af ilden" er hentet fra Zak.3,2
- 12) Petri s.19-21 og Tuttle s.43f
- 13) Petri beskriver den s.160f
- 14) Tuttle s.46. Løsningen herpå blev den ydre anledning til vækkelsen
- 15) Petri s.26
- 16) Tuttle s.61-63. Den videre uddannelse ser sådan ud: Marst 1726 Fellow of Lincoln College, hvilket han forblev indtil sit giftermål i 1751 (lærere skulle være ugifte, Petri s.100); et halvt år senere græsklærer og leder af de offentlige diskussioner; M.A. feb. 1727 og endelig præstevieelse 1728
- 17) 15. maj 1725. Hun hed egl. Sarah Kirkham. Petri s.28ff og 53
- 18) Jeremy Taylor (1613-67), engelsk biskop og forfatter. Bogen udkom oprindeligt i to dele, Holy Living i 1650 og Holy Dying i 1651. "Imitation of Christ", den mest spredte bog fra senmiddelalderens kredse, udkom anonymt, men tilskrives Thomas a Kempis (1379-1471), repræsentant for "devotio moderna", hvis fromhed havde et praktisk præg. Både puritanere og højkirkelige i England var præget af dette
- 19) JW, Tuttle s.68
- 20) JW mødte (antagelig via Varanese) Laws forfatterskab i 1726. William Law (1686-1761), engelsk forfatter af andagtslitteratur, udgjorde sammen med Taylor og Kempis "the celebrated triumvirate", som havde afgørende indflydelse på JWs lære CP. Tuttle s.100. "A Serious Call" (1728), der repræsenterer et overgangsstadie mellem en stærkt etisk og en stærkt mystisk præget periode hos Law, er hans mest ind-

- flydelsesrige værk. Selvfornægtelse og -kontrol og ydmyghed betones
- 21) Tuttle s.107
- 22) Tuttle s.115; Petri s.42
- 23) Petri s.49f
- 24) Tuttle s.131 og 152
- 25) Kritikken gjaldt foruden deres strenghed nu også deres neglisering af nådens midler under deres "indre" øvelser. Tuttle s.155 og 179
- 26) Ef.2,3. I årene 1763-67 ændrede JW dog opfattelse; se nedenfor
- 27) Tuttle s.184. Datoen er den 5. marts
- 28) Sangster s.97
- 29) Citatet er af M.Döbers, ældste i Herrnhut. Tuttle s.209
- 30) 1. maj hos J.Hutton i London. Foregangsmand for sådanne "societies" var iflg. Petri s.85 en A.Horneck, en vækkelsesprædikant i London af tysk oprindelse (beg. 1678)
- 31) Tuttle s.260
- 32) Tuttle s.312
- 33) Tuttle s.299
- 34) Tuttle s.281
- 35) HL s.122
- 36) Molland s.282f og Tuttle s.258 og 324f
- 37) Molland s.284f
- 38) Tuttle s.313
- 39) Petri s.84 og Tuttle s.334. Jeg mener ikke, at man her kommer uden om at tale om en betinget nåde hos JW. Se 6.6 og 6.2, spec. note 113
- 40) St.S. I s.32, HL s.5
- 41) Bett s.95, min fremhævning
- 42) JW, Bett s.96
- 43) HL s.6; Bett s.94
- 44) Bett s.103
- 45) HL s.4; jvf. Pl.A. s.521
- 46) HL s.4; jvf. Bett s.96, hvor erfaringen betegnes som "the final test" for JW
- 47) HL s.25
- 48) JW, HL s.26
- 49) JW, HL s.21
- 50) JW, HL s.34f
- 51) JW, Sangster s.71;
- 52) Principles s.257
- 53) Sangster s.30; JW definerer slet ikke "syndighed"
- 54) HL s.103
- 55) HL s.41
- 56) JW, HL s.30; det medfører for JW, at børn, der dør før dåben, ikke fordømmes
- 57) JW, HL s.46; se endv. 5.2.a. ang. den forberedende nåde
- 58) JW, HL s.76
- 59) JW, HL s.82
- 60) JW, HL s.82; fremhævelsen min
- 61) JW, HL s.82
- 62) HL s.171
- 63) JW, Sangster s.66
- 64) HL s.186f
- 65) HL s.105f
- 66) HL s.68
- 67) HL s.58
- 68) JW, HL s.59
- 69) JW, HL s.73
- 70) St.S. II s.445
- 71) JW, HL s.43
- 72) JW, HL s.94
- 73) JW, HL s.33; min fremhævning
- 74) St.S. II s.449
- 75) Advice s.249
- 76) JW, HL s.84
- 77) St.S. II s.445
- 78) St.S. II s.446

- 79) HL s.92; "første" når "frelse" tages i snæver betydning
 80) og 81) JW, HL s.85
 82) St.S. II s.446
 83) St.S. II s.447
 84) HL s.124
 85) St.S. II s.454-58
 86) JW, HL s.101
 87) JW, HL s.173
 88) HL s.118
 89) Bett s.118 og HL s.128
 90) Pl.A. s.517 og 519f
 91) St.S. II s.156
 92) Bett s.113; jvf. HL s.141
 93) JW, HL s.200
 94) HL s.124
 95) Pl.A. s.488; jvf. HL s.128
 96) HL s.132
 97) JW, Bett s.115; udviklingen kan ses i den tilføjelse JW giver sin prædiken "The Circumsion of the Heart" fra 1733, se St.S. I s.269f, endvidere s.277
 98) Sangster s.85
 99) HL s.111, St.S. II s.148. Se-
 nere anså JW denne tanke for skade-
 lig, St.S. II s.394
 100) HL s.94
 101) JW, HL s.120; det svare nøje
 til JWs syn på sin egen oplevelse i
 1738. Se 3.8
 102) Bett s.99
 103) Sangster s.85f
 104) Pl.A. s.519
 105) HL s.118
 106) Pl.A. s.486
 107) Character s.240-45
 108) Principles s.257f
 109) Character s.245
 110) Sangster s.37-53
 111) HL s.105
 112) Se 5.6. spec. note 106
 113) HL s.134
 114) Sangster s.30
 115) Bett s.117
 116) Sangster s.85
 117) St.S. II s.395 og 391
 118) Principles s.264; JW citerer
 Mr. Tucher med fuld tilslutning
 119) HL s.128
 120) Pl.A. s.500-501
 121) Pl.A. s.500
 122) Principles s.264
 123) Pl.A. s.513
 124) HL s.174f
 125) Pl.A. s.515
 126) HL s.186f
 127) HL s.116
 128) JW, HL s.196
 129) HL s.190
 130) HL s.193
 131) HL s.154-56
 132) Pl.A. s.505
 133) HL s.155
 134) HL s.200-202
 135) Pl.A. s.505
 136) JW, HL s.211
 137) Pl.A. s.514
 138) HL s.210
 139) HL s.205, der tilføjer, at
 umiddelbart efter 1738 (indtil ca.
 1744) er denne ide "hardly discer-
 nible"; den er skubbet til sides af
 tanken om frelse ved tro alene
 140) JW, HL s.207
 141) HL s.207
 142) HL henholdsvis s.183 og 123
 143) HL s.215
 144) Character s.240

LITTERATURLISTE

Understregningerne viser hvilke forkortelser, der er brugt i noterne
 PRIMÆR KILDER:

- Emory, J. (red) The Works of the Rev. John Wesley, A.M.
 3. amr. udg., New York
 "A Plain Account of Christian Perfection" VI, s.483-531 48,1
 "The Character of a Methodist" V, s.240-245 6,0
 "Advice to the People Called Methodists" V, s.249-254 5,4
 "The Principles of a Methodist" V, s.254-264 10,6
 Sugden, E.H. (red) The Standard Sermons of John Wesley, I-II
 London 1921, 3. udg. 1951
 (forkortelse: St.S. I eller St.S. II)
 XIII: The Circumcision of the Heart I, s.263-279 17,0
 XXXV: Christian Perfection II, s.147-174 27,5
 XLVI: On Sin in Believers II, s.360-378 19,0
 XLVII: The Repentance of Believers II, s.379-397 19,0
 L: The Scripture Way of Salvation II, s.442-460 19,0
 Primær kilder ialt 171,6

SEKUNDÆR LITTERATUR:

1) Primært biografisk:

- Petri, L. John Wesley
 Stockholm 1928, s.9-184 176
Tuttle, R.G. John Wesley. His Life and Theology
 Grand Rapids, Michigan 1978, s.22-354 332

2) Primært teologisk:

- Bett, H. The Spirit of Methodism
 London 1937, s.92-104 og 111-120 23
 Lindström, H. Wesley and Sanctification
 Uppsala 1946, s.1-218 (forkortelse: HL) 218
Sangster, W.E. The Path to Perfection
 London 1943, s.27-32, 37-56 og 65-103 64
 Sekundær litteratur ialt 813

SAMLET

984,6

HJÆLPEMIDLER:

- Bergmann, L. Kirkehistorie II, Kbh. 1966-73
 Christensen/Göransson Kyrkohistoria II, Stockholm 1969-76
 Molland, E. Kristne kirker og trossamfund. Kbh. 1976